

Luby Margit

(1885—1976)

Kilencvenegy esztendőskorában megpihent, s 1976. július 24-e óta csöndesen nyugszik szülőfalujában, Nagyarban, ahol barátain, tisztelőin kívül a szülőföld népe adta meg neki ősi hagyományokat követve a végtisztességet. A Magyar Néprajzi Társaság és az öt tisztelettel övező intézmények nevében dr. *Kodolányi János* vett tőle búcsút.

II. *Rákóczi Ferenc*, *Kossuth Lajos* és *Petőfi Sándor* legszentebb eszméi öröklődtek éltető hagyományként családjában, s a rokon *Kölcsey Ferenc* példamutató gondolatai fogantak meg a fiatal leány lelkében, amikor önálló életpályát, a nevelői hivatást választotta foglalkozásul. „Tudományt a munkás élettel egybekötni: ez a feladás” volt előtte a cél, mert jól szívébe véste a Himnusz írójának az ő életét is formáló tanácsát: „Minden nemzet, mely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti életét gyilkolja meg: s akármi más kezdődjék: az a régi többé nem leszen.”

Ennek a „réginek”, a nép emlékezetében élő hagyománynak összegyűjtésére vállalkozott *Luby Margit*. Bejárta az egész országot, s ezek emlékezetéből

bányászta ki a múlt emlékeit. A „honismeret” ügyének szentelte egész életét, nyomtatásban megjelent kötetei és óriási kéziratok hagyatéka egyik leggazdagabb kincsesbányája a vele együttélő legidősebb nemzedék ismereteinek.

Ady Endre és a Nyugat generációjával, eszméik értőjeként indult vissza szülőföldjére, hogy a magyar paraszti szokásrendre vonatkozó ismereteket megmentse. Néprajztudományunkat újjáratremető nagy egyéniségekkel (*Györffy István*, *Viski Károly* stb.) egyszerre mélyedt el a nép életének tudományos kutatásában. *Ady Endre* és *Kafka Margit* baráti biztatására tette magáévá az eszmét: „nincs más útja a társadalmi haladásnak, csak az új tanítók és az új iskolák. Mindenekfelett pedig a hazaszeretet reformja s szent háború az álhazafiság ellen.”

Kezdetben *Solymossy Sándor* lelkesítette a minél teljesebb és rendszeresebb néprajzi gyűjtésre. Egyik rádióban elhangzott vallomásában így emlékezett meg erről: „Az Erzsébet Nőiiskolában voltam tanár és egy őszi reggelen, nyolc óra előtt pár perccel találkoztam *Solymossy Sándor* kollégámmal. Ne siessen, mondja, skarlát van az iskolában, becsukták, csak elfelejtették kitenni a táblát, mint Kínában szokás, hogy itt nincsenek gyerekek. No, mondom, hát ezért kár Kínáig szaladni, velem is előfordult otthon, hogy keresem a *Kocsis* Erzsijét és ki van írva az ajtóra

A 90 esztendőskorú *Luby Margit*. (Farkas József felv.)

krétával: „Erzsi nincs itthon!” Mondom az anyjának, Flórinak, fene egye meg, dolgom lett volna Erzsivel, oszt nincs itthon. Hát bent van az a házban! De ki van írva, hogy nincs itthon. A harmadnapos hidegnek írtuk ki, hogy rá ne leljen.”

Solymosy Sándor azonnal arra kérte, hogy a szünetet feltétlenül használja fel, menjen haza a szülőföldre, s gyűjtson minél több babonát. Ekkor mélyült el a nép hagyományának búvárlásában, amelyet addig is nagy gyönyörűséggel jegyezgetett. A nép gondolkozásának, szokásainak és egész életének minden mozzanata érdekelte, s mint maga vallotta, ez adott életének értelmet.

Luby Margit 1885. november 13-án született Magyarban, Luby Géza és Okolicsányi Margit gyermekeként. Iskoláinak egy részét a szatmári zárdában végezte, s Kaffka Margittal azonos élmények alapján jutott el az önálló női hivatás vállalásáig. 1904-ben szerzett tanítónői oklevelet a budapesti II. kerületi állami tanítóképzőben, s 1907-ben polgári iskolai tanári képesítést kapott magyar—történelem—földrajz szakcsoportból. Ugyanebben az évben a szatmárnémeti felsőbb leányiskolába került tanárnak, s egyben az ottani református leányinternátus igazgatója lett. Tíz évi tanári munka után fizetés nélküli szabadságot kért, s a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán megszerezte a tanítóképzőintézeti tanári oklevelet. 1919. június 13-án írta alá diplomáját a tanácskormány nevében Ballagi Aladár és Finácz Ernő. Az ellenforradalom uralomra jutásával pedagógiai vizsgáját meg kellett ismételnie, hogy alkalmazást kapjon. Rövid ideig előadóként dolgozott a minisztériumban, 1923 őszétől pedig az Erzsébet Nőiskola tanárképző gyakorlóiskolájában volt tanár. 1928-tól 1943-ig a kereskedelmi iskolák tanügyi igazgatóságán dolgozott, s mint igazgató ment nyugdíjba.

Elsősorban a Szatmár megyei falvak népe között gyűjtött, s 1927-től kezdve jelentek meg tanulmányai a szakfolyóiratokban. A tárgyi és szellemi néprajz minden részlete érdekelte, de a nyelvi megformáláson kívül a nép tudását, művészetét is elmélyülten vizsgálta. Kisebbségi tanulmányainak változatos témái jelzik sokrétű érdeklődését: a kenderfeldolgozástól a gubakészítéig, a nagy-géci lakodalomtól a népi illetenig, a csengőöntéstől a kasornyakötésig minden érdekelte. Szociológiai érdeklődés-

sel kutatta a parasztság történeti tudását, szájhagyományos kultúráját, s egy-egy érdekes egyéniség minden ismeretét följegyezte. Hamar bebizonyosodott előtte, hogy csak összehasonlító, komplex módszerrel lehet a nép ismeretének gazdagságához közeledni. Három kötete jelzi fontos munkálkodásának útvonalát: *A parasztelek rendje* (1935), *Bábelte babona* (1936) és *A Fogó legelőkön* (1944).

Köteteinek megjelenése azonnal felé irányította az irodalom és tudomány képviselőinek érdeklődését. A Nyugatban *Ilyés Gyula* köszöntötte *A parasztelek rendje* című kötetét s hívta fel annak értékeire a figyelmet.

De a másik két kötetről is hasonló megbecsüléssel és elismeréssel írt *Szombatfalvy György*, *Beke Ödön*, *Ortutay Gyula*, *Juhász Géza*, *Erdős Jenő*, *Braun Angéla* stb. A parasztelek rendjének tanulmányozása után bátorítást kapott a pásztorok életének vizsgálatára. *A Magyar Nyelv*, a *Magyar Nyelvőr*, az *Ethnographia* és a *Néprajzi Értesítő* hátsólapjain jelentette meg tanulmányait, de a napilapok is keresték az alkalmat, hogy egy-egy előadásának a szövegét megszerezzék.

A második világháborúban budapesti otthona bombatalálatot kapott, s rengeteg anyaga semmisült meg, ezért 1945-ben újra kezdte a gyűjtést, s főként a Népművelési Intézet megbízásából, majd az 1848-as néphagyománygyűjtés alkalmával eljutott az ország minden részébe. Kutatásának szálai visszavezettek az *Apor Péter* által a XVIII. században föltárt forrásig, s elmélyedt levéltári és könyvtári búvárkodás eredményeként arra a meggyőződésre jutott, hogy a magyar népszokások is egységes és az egész országban általános hagyománykörbe illeszkednek, éppúgy, mint az anyanyelv, a zene és minden, múltban gyökerező közösségi kincsünk.

Luby Margit összehasonlító, történeti néprajzi kutatásának az elmúlt harminc év alatt összefoglalt eredményei még nem jelentek meg nyomtatásban. 1968-ban elkészült *A hallott és eltakarítása* című monográfiája, amely a temetéssel kapcsolatos szokásrendről számol be. Utána hozzákezdett a *Házasságszerzés* témakörébe tartozó anyag feldolgozásához, de csak a lakodalomig jutott el, befejezni már nem maradt ideje.

Akinek lehetősége volt bejelenteni ebbe a hallatlanul sokrétű gyűjteménybe, nem győzött eleget csodálkozni az

élő beszéd frissességét őrző hiteles följegyzések gazdagságán, s az Illyés Gyula által is kiemelt írói tehetségen. A néppel való együttérzés, a feltétlen bizalom, s a szeretet belső melege adja azt az állandó és soha nem lankadó hevületet, amellyel a szokásokat, az emberi alakokat, a parasztok és a pásztorok hiteles arcképeit saját vallomásaik tükrében megrajzolta. Írásai egyben emberségének is legszebb vonásait hordozzák.

Búcsú Lajos Árpádtól

Tragikus hirtelenséggel, közlekedési baleset áldozataként, váratlanul elhunyt Lajos Árpád.

65 éves volt. Már nyugállományban, de fiatalosan, sokoldalú képességei teljes birtokában. Mert sokoldalú, színes egyéniség volt. Etnográfus múzeológusként ment nyugdíjba a miskolci Herman Ottó Múzeumból, de azt megelőzően volt tanítóképző inézeti tanár, s pályája kezdetén egyetemi gyakornok a feledhetetlen professzor, Györffy István mellett. Kiváló néprajzi gyűjtő volt és ugyanakkor kiváló népművelő. Zenei

1976. július 18-án bekövetkezett halála előtt — szenvedéseinek elviselésére — a gyermekkorban megtanult *Parainesis* mondait mormolta vigasztalásul: „bár minden küzdéseink mellett magunk számára jobb napokat nem vívhatánk ki, de tisztán érezve, hogy emberi rendeltetésünk fő célja nem is ez vala, nem nézünk átokkal vissza a pályára, mely ha nekünk töviseket hozott is, nemzetünknek most vagy jövődben virágot és gyümölcsöt teremhet.”

Molnár József

felkészültsége, pedagógiai vénája és vonzó egyénisége alkalmassá tette arra, hogy különösen két területen marandót, sőt hézagpótlót alkosson. Ez a két terület a népi játék és a zenés népszokások tárgyköre volt.

A magyar nép játékaival c. 1940-ben megjelent könyve rendkívül gazdag, saját gyűjtésű játékmagyarázatot tett hozzáférhetővé néprajztudományunk és kulturális életünk számára. A népi sportjátékokat olyan szakszerűen, s egyúttal olyan életszerűen örökítette meg, hogy a játékokat valóban el is lehetett játszani leírásai után. Másik úttörő gyűjtési területe a fonóélet, a fonók folklórja volt. 1960-ban jelent meg a Néprajzi Közleményekben A domaházi ivó c. szép cikke, s ebben megkezdett kutatásait folytatva, páratlanul értékes és gazdag anyagot gyűjtött össze a borsodi fonók ének-, szokás-, játék- és mesevilágáról. Az utolsó pillanatban, életszerűen megörökítve nemcsak a fonó eseményeit, folklórkincsét, hanem társadalmi hátterét, légkörét, hangulatát is. A Borsodi fonó c. könyve 1960-ban jelent meg, először rendkívül méltatlan, párját ritkító gyenge kiállítású, sokszorosított kiadványként, s éppen ezért jórészt visszhang nélkül is maradt. Nemrégiben végre méltó köntösben újból kiadta a Népművelési Propaganda Iroda, s így a benne foglalt nagyértékű anyag, ha megkésve is, végre országszerte ismertté, széles körben tanulmányozhatóvá és felhasználhatóvá lehet.¹ Most már van elég példány a könyvből, forgathatják a munkát az egész országban — csak a szerző, aki még megérhette a szívéhez oly közelálló mű méltó köntösű megjelenését, nem olvashatja többé.

¹ Lajos Árpád: Este a fonóban (Borsodi népszokások) Bp., 1974. 521. old. (ism.: Barsi Ernő). Honismeret. 1976. 4. sz. 57. old.)